

TÜRKİYEDE ZİRAİ KREDİ VE T. C. ZİRAAT BANKASI

Asım Süreyya Hoğlu

T. C. Ziraat Bankası Müşaviri

Esas mevzuuma geçmeden evvel bir başlangıç mahiyetinde olmak üzere sizlere Zirai Krediden ve taşıdığı hususiyetlerden bahsedeceğim. Diğer kredi neveleri arasında zirai kredi ayrı bir mevki alır. Ve çoğunlukla ayrı kredi müesseseleri tarafından karşılanır. Bunun sebebi nedir? Bu konu üzerinde de ayrıca duracağım.

Zirai istihsal faaliyeti kapalı bir aile iktisadı çerçevesi içinde cereyan ederek, daha ziyade aile ihtiyaçlarının (aynî) bir surette karşılanmasına inhisar ettiği müddetçe pek tabii olarak krediye ihtiyaç hasıl olmamıştır. Bu devrelerde zirai işletmelerin piyasa ile olan alâkaları son derece azdı. Tedavül vasıtası olarak paraya duyulan ihtiyaç daha ziyade aile fertleri arasında mirasların taksimi konusunda kendini gösterirdi. Binaları hariç tutacak olursak bunlar bir kere meydana getirildikten sonra yıllar boyunca kıymetlerini muhafaza ederlerdi, belki basit birkaç ziraat aletinin bazı kısımlarının, çarşıdan, pazardan satın alınmaları için yine paraya lüzum hasıl olurdu. Bunların diğer kısımlarını da köylüler bizzat kendileri yaparlardı. Fakat sonraları şehirle köy arasında iş bölümü daha kesin bir şekil almaya başladığı tarihten itibaren köylüler de evvelce buldukları mücerret durumdan çıkarak piyasa ekonomisinin tesiri altına girmişlerdir. Bu suretle bunlar için de para ve kredi ekonomisi başlamış oluyordu.

Şüphesiz «aynî» ekonomi üzerine cereyan eden, yani ağırlık merkezini daha ziyade aile ihtiyaçlarının karşılanmasına çevirmiş bulunan bir ekonomide para ekonomisine geçiş hangi memleketi ele alacak olursak, her yerde birbirine benzer ölçüde olmamış, bilâkis zirai muhitlerin gelişme ve memleketin umumî ekonomisine katılmaları derecelerine göre birbirinden farklı cereyan etmiştir. Hakikaten bünyelerinde kapalı aile iktisadı dediğimiz ve yalnız mevcut

ihtiyaçların bizzat aile içinde giderilmesine çevrilmiş işletmelerin krediye olan ihtiyaçlarıyla mübadele sahasına girmiş bulunan iktisadî bünyelerin krediye olan ihtiyaçları birbirinden farklıdır. Henüz kapalı bir aile iktisadî çevresinde yaşayan muhitlerde paraya olan ihtiyacın, kuraklık, hastalık, yangın, sel felâketi gibi istisnai hallerde duyulmasına mukabil doğrudan doğruya piyasa ekonomisine girmiş bulunan işletmelerin çok çeşitli yönlerden krediye ihtiyaçları olabilir. Bu çeşitli kredi ihtiyaçları da her biri kendi hususiyetine göre karşılanmalıdır. Bu söylediklerimden anlaşılacağı üzere kredinin bir köylü aile ekonomisinde oynayacağı rol, bunun millî ekonomi bakımından gelişme derecesine, millî ekonomiye girmiş olma derecesine bağlıdır. Kendi kendine kifayet eden bir iktisadî bünyede -böyle bir bünye ne kadar kuvvetli olursa olsun- yani zirai hasılat (aynî) olarak ne derece çeşitli bulunursa bulunsun, piyasa ekonomisinin dışında kaldığı müddetçe, yani para şeklinde gelir temin etmedikçe, diğer bir deyişle istihsalini ziraatin kendine mahsus ölçüler üzerinden yürüttükçe tabiatıyla para ve kredi ekonomisinin dışında kalır.

(Aynî) iktisada dayanan bu işletmelerde - bünyeleri ne kadar kuvvetli olursa olsun krediden faydalanmaya teşebbüs etmek - eğer bu kredi kendisinin piyasa ekonomisine bağlamak için kullanılmıyorsa büyük felâketlere sebep olur. Küçük ve büyük birçok zirai işletmelerin borç altında kalmalarını, işaret ettiğimiz bu vaziyetin lâıkiyle gözönüne alınmamış olmasıyla izah edebiliriz. Şu halde para ekonomisine giriş ve bunu başarı ile yürütebilmesi işletme sahibinin asgarî bazı tecrübe ve bilgilere sahip olmasına bağlı bulunmaktadır.

19. yüzyılın ortalarına kadar Batı Avrupa memleketlerinde zirai sahada krediye olan ihtiyaç nisbeten azdı. Bunun başlıca sebebi bu memleketlerde nüfusun pek mühim bir kısmının zirai sahada meşgul bulunması idi. Zirai istihsal, herkesin istihsal ettiği miktar bakımından olduğu kadar bütünlüğü itibariyle de bu istihsale katılanların ihtiyaçlarını karşılamaya yetiyordu, ve bu tarzda yürütülüyordu. Bu ihtiyaçları aşan nisbî fazla miktar şehirlerin ihtiyacı için pazara getiriliyor ve buralarda da ekseriya zirai işletmelerin muhtaç oldukları aletlerle köylünün bizzat kendi çevresinde imal edemediği maddelerle değiştiriliyordu. Birçok mükellefiyetlerde manevî bakımdan bazı amillerin ilâve edilmesi icap eder. Bilhassa orta çağdan beri devam edegelen zihniyet farkını da unutmamak lâ-

zamdır. Bariz bir kazanç hırsı o zamanlar için bilinmeyen bir şeydi. Bundan dolayı da daha fazla gelir temini için istihsalı artırmaya, düzeltmeye bir sebep görülmüyor ve bundan dolayı da zirai borçlanmalara gidilmiyordu.

Sözlerime başlarken de arzettiğim üzere krediye ancak felâket anlarında, sel, büyük yangınlar, devamlı kötü mahsuller alınması gibi felâket zamanlarında baş vuruluyor, fakat bu takdirde de gene ekseriyetle aynı krediden faydalanılıyor, bir yıl sonra gene aynı olarak iade edilmek üzere tohum, damızlık veya çift hayvanı alınıyor ve bunlar bir iki sene sonra aynen iade ediliyordu. Zaruri hal-lerin icabettirdiği bu şartların dışında kredi alma lüzumu ancak varisler arasında bir mirasın taksiminde bahis konusu oluyordu. Bu takdirde toprak sahibi kendisine lüzumlu olan parayı toprağını terhin etmek suretiyle para bulma imkânlarını araştırıyordu.

Buraya kadar anlatmaya çalıştığım halin ticaret ve küçük sanatın canlanmaya başladığıktan sonra değiştiğini görüyoruz. Şehir ve kasabalarda artan gıda maddeleri ihtiyacı yüzünden şehir ve kasabalarla köy muhitleri arasında iş bölümü daha kesin şartlar almaya başladığı zaman, köylerde yavaş, yavaş piyasa ekonomisinin tesirleri altına girmişler, şehir ve kasaba ihtiyacı için en müsait şartlar altında kredi bulmak lüzumu hasıl olmuş ve bunun için köy muhitine en elverişli kredi teşkilâtı kurulması dâvası ortaya çıkmıştır. Zirai istihsal bünyesi itibariyle tabiat şartlarına bağlı bir istihsal nevi olduğundan birçok tehlikelerle çevrilmiştir. Bitki hastalıkları, tabiatın çeşitli cilveleri, bu istihsalı daimî olarak tehdit altında bulundurur. Alınacak mahsulün miktarını daha evvelden isabetle tayin etmeye imkân olmadığı gibi mahsul nevi hakkında da her zaman isabetli tahminler yapmak imkânı mevcut değildir. Buna zirai mahsul fiatlarının kısa zamanlarda büyük farklar göstermesi ve yine zirai mahsule karşı talep elâstikiyetinin azalması gibi emelleri de ilâve etmek icap eder. Diğer cihetten köylülerin hususî durumlarının gözönüne alınması ve köylerin şehir ve kasabalardan uzak bulunmaları dolayısıyla borçlanan köylünün murakabesi hususunda büyük sıkıntılar çekilmesi ve ziraatte sermaye devrinin ticaret ve sanayie nazaran ağır olması ve en az dokuz ay beklemesi zaruretlerini de gözönünde bulundurmamak icabeder. İşte bütün bunlardan dolayıdır ki zirai kredi için ayrı müesseseler vücade getirilmesi lüzumu duyulmuştur. Gerçekten hususî sermaye yukarıda saydığımız sebeplerden dolayı zirai muhitlere irtifat etmemiş ve geldiği takdirde

de ağır faizlerle köylüyü büyük borçlar altına sokmuştur. Bu cihet zirai alanda kendisine mahsus teşkilât kurulması lüzumunu ortaya koymuş ve birçok memleketlerde bu büyük gayeyi tahakkuk ettirecek mürşitler yetişmiştir. Batı Almanyada Raiffeisen nasıl teşkilât kurmuşsa, memleketimizde de zirai kredinin bizzat köylüler arasında kurulacak bir teşkilâtla en iyi suretle karşılanabileceğini idrak eden büyük Devlet Adamımız Mithat Paşa olmuştur. Şimdi bu büyük adamın attığı adımın ifade ettiği derin manâ üzerinde duracağım.

I.

MEMLEKET SANDIKLARI — MENAFİ SANDIKLARI

Değerli Devlet Adamımız Mithat Paşa 1863 de Osmanlı İmparatorluğunun bir serhat ili olan Tuna ilinde Vali iken idarî, sosyal ve ekonomik alanlarda birçok eksikliklerle karşılaşmış ve devletin yapıcı gücünü göstermek maksadiyle bunların her biri üzerine teker teker eğilmiş, dertlere çareler aramaya başlamıştı. Mithat Paşa'nın keskin gözleri, köylünün kredi bulmak yolunda çektiği büyük sıkıntılar üzerinde de durdu. Gerçekten, özel sermaye, tarım alanına -yukarda saydığımız sebeplerden dolayı- hemen hiç yanaşmıyor, toprak üreticileri de kredi bulmak hususunda büyük güçlüklerle karşılaşılıyor, bulabildikleri takdirde de çok ağır faiz yükü altına girmek mecuriyetinde kalıyorlardı.

Bu durumu gören Mithat Paşa bunun ancak köylüler arasında meydana getirilecek ve köylülerin kendi emek ve gayretlerine, karşılıklı yardımlaşma fikrine dayanan bir teşkilât eliyle düzeltilebileceğini anlamış, bu maksatla nizamnamesini bizzat kaleme aldığı bir zirai ikraz sandığı 1863 yılında Tuna ilinin Pirot ilçesinde hizmetleri karşılığında hiçbir maddî menfaat beklemeyen birkaç kıymetli vatandaşın idaresi altında faaliyete geçirilmişti. Mithat Paşa'nın yaratıcılığını ortaya attığı, teşkilât fikrinde, ve bu teşkilâtın da gücünü bir yardımlaşmadan alacak tarzda meydana getirilmiş olmasında aramak gerektir. Bu gün bile bütün dünyada olduğu gibi memleketimizde de köylü dâvasının her şeyden önce ve her şeyin üstünde bir teşkilât dâvası, tek, tek müstahsillerin kendi bağımsızlıklarından birşey kaybetmeksizin belli hedeflere varabilmeleri için teşkilât meydana getirmeleri dâvası saymıyor muyuz? Burada merhum Mithat Paşa'nın teşebbüsü ile Raiffeyzen'nin teşebbüsü arasında bir muvazilik kurmak ve her iki hareketin kuvvetlerini aldıkları ma-

nevî kaynaklardan bahsedecek ve bu konuda daha derinlere gidecek değilim. Şu ciheti itiraf etmek lâzımdır ki Raiffeyzen hareketinde daha beşerî hislere hitap etmiştir. Mithat Paşa'nın teşebbüsünde daha ziyade ötedenberi zirai alanlarda yer almış bulunan imece usulünün hakim olduğunu görmekteyiz. Şimdi Mithat Paşa'nın hatıratından şu cümleyi beraber okuyalım.

«Zürram muhtaç oldukları istikraz için bizzarure murabahacı-lara müracaat etmekte olduklarına mebni ağır ve fahiş güzeşte ile eshab-ı ziraat medyun olarak mahsullerinin semeresini göremedik-lerinden ve memlekette Avrupa gibi hafif ve mutedil faiz ile akçe ikraz etmek için bankalar teşkilini temin eyliyecek derecede henüz istidat hasıl olmadığından buna bir çare bulunması...»

Maksadiyle ilk Memleket Sandığı kurulmuştur. Bu teşebbüse 1863 yılında resmî bir mahiyet verilmiş ve hususî bir nizamname ile Memleket Sandıkları hemen hemen imparatorluğun sınırları içinde her vilâyette faaliyete geçirilmişlerdir.

Sandık nizamnamesinin belli başlı bir kaç maddesi üzerinde de kısaca duracağım. Nizamnamenin 1 nci maddesinde :

«İşbu sermayenin tedariki için ahalinin mahsulât-ı arziyeleri fazlası olarak artırılıp hazırlamış oldukları zehahirii mütenevvie satıldıktan sonra hasıl olacak esmanı her kaç kuruş tutacak olursa kaza başlarında ittihaz olunan Memleket Sandıklarına konulup bu akçe eshabı olan köylünün malı ve Sandıkta sermayesi olacaktır.»

Denmektedir. İlk bakışta pek sarîh olmayan bu madde zamanla basitleştirilmiş ve sermayenin sağlanmasında çeşitli yollara başvurulmuştur. Memleket Sandıkları, ilk kuruluş yıllarında sermaye terakümünü hedef tutan imece usulü uygulanmıştır. Sandığın bulunduğu yerlerde köy ihtiyar heyetleri köy çevresinde köye, yahut Devlete ait bulunan toprakları müslüman köylüler Cuma, Hıristiyan çiftçiler de Pazar günleri kendi aletleriyle ekip biçeceklerdi. Böylece her iki unur arasında bir eşitlik sağlamış oluyor, hem de müşterek çalışma elde ediliyordu. Bu beraberce çalışmadan elde edilen mahsul kaza merkezlerine götürülerek satılıyor, elde edilen para Memleket Sandığına sermaye olarak birikmek üzere mahallî Mal Sandığına yatırılıyordu. 7 günde bir defa tekrarlanan imece usulü zamanla asıl mahiyetini kaybederek daha çok fakir ve

kimsesiz köylülere yüklenen bir angarye şeklini almış ve bu büyük mahzurun önüne geçmek için başka tedbirlere başvurulmuştur.

Bu tedbirlerin başında her çiftçiden bir çift öküz başına yarım kile, «aşağı yukarı 15 kilo» buğday alınması usulü gelmektedir. Bu usül uzun müddet Memleket Sandıklarına para toplanmasının esasını teşkil etmiş ve gene çiftçiler arasında nisbî bir eşitlik sağlamıştır. Memleket Sandıkları 20 sene kadar kendilerine çizilmiş olan yolda yürümüşler ve bilhassa ilk zamanlar köylülere pek faydalı hizmetler görmüşlerdir. Ancak zamanla bünyelerinde hasıl olan bazı arızalardan ve bilhassa sermayelerinin kifayetsizliği dolayısıyla bu alanda büyük bir değişiklik yapılması icap etmiş ve bu Sandıklar 1883 yılında yerlerini Menafi Sandıklarına bırakmışlardır. Bu değişikliğe sebep olan amillerin bir kaçını burada kısaca belirteceğim.

1. Memleket Sandıklarının sermaye toplaması muntazam bir şekilde geçmemiştir.

2. Sermayeyi inkilâp edecek mahsullerin toplanma ve satılma şekilleri muayyen esaslara bağlanmamış ve serbest bırakılmıştır.

3. İncece usulü kaldırılmış ve yerine konan beher çift hayvan başına yarım kile buğday verilmesi prensibi de lâykiyle tatbik olunamamıştır.

Yukarda saydığım sebeplere ilâve edilebilecek diğer bazı sebeplerden dolayı Memleket Sandıklarının çalışmalarına devam etmeleri mümkün görülemediğinden 1883 yılına doğru yeniden ve daimî bir sermaye kaynağı aranmış ve bu maksatla Memleket Sandıklarına tahsis edilmek üzere müstahsil tarafından elde edilen toprak mahsullerinin % 10'u nisbetinde cibayet olunan aşar vergisine, Menafi hissesi adı ile % 1 ölçüsünde bir zam yapılmış ve bu zam adları Menafi Sandıklarına çevrilen bu teşekküller için yeni bir sermaye kaynağı olmuştur.

Memleket Sandıklarının 20 yıl faaliyette bulunmalarına mukabil Menafi Sandıkları yalnız beş sene faaliyette bulunmuşlardır. Çok yavaş da olsa ziraat ekonomisinin memleket ölçüsünde gittikçe önemli bir yer alması, Menafi Sandıkları vasıtasıyla verilen kredilerin büyüyen ihtiyaç karşısında büsbütün yetersiz kalması, Osmanlı İmparatorluğunda merkezîyetçilik fikrinin yıldan, yıla gelişmesi neticesi olarak zirai kredinin de memleket ölçüsünde tek bir elden, tek bir merkezden yürütülmesi fikrini kuvvetlendirmiş ve 1888 yı-

linda bir nizamname ile Ziraat Bankası adı altında bir müessesese kurularak Menafi Sandıkları da bu müesseseseye intikal etmişlerdir. 1888 yılını teşkilâth zirai kredi tarihimiz bakımından bir kaç yönden incelemek mümkündür. Ziraat Bankası kurulmakla zirai kredi konusu bağımsız, her biri kendi çevresinde faaliyette bulunan Sandıkların konusu olmaktan çıkarılıyor, daha modern, bünyesinde taşıyabileceği imkânlarla ziraatimize daha faydalı olacağı tahmin olunan bir Bankaya emanet ediliyordu. Bu merkezî organın kurulmasıyla memleketimizde tarım alanında kooperatifçilik fikrinin bir müddet için «küsuf»a uğradığını kabul etmeliyiz. Gerçek anlamına yakışır bir tarzda Kooperatifçilik fikrinin 36 yıllık bir fasıladan sonra «itibar»ı zirai birlikleri kanuniyle tekrar canlandıklarını görmekteyiz.

II.

T. C. ZİRAAT BANKASI (1888 - 1963)

1. Ziraat Bankasının kuruluşu 1888 (İlk Nizamname) :

Ziraat Bankası 1888 de 42 maddelik hususî bir nizamname ile ve bir devlet zirai kredi müessesesi olarak kurulmuştur.

Ziraat Bankası, 1863 de kurulmağa başlanmış olan Memleket Sandıklarıyla bunları takiben meydana getirilen Menafi, Sandıklarının yerine geçmiştir. Memleketimizde teşkilâth zirai kredi 1963 de yüzüncü yılını idrâk edecektir.

Ziraat Bankasının kuruluşundan sonra Türkiyede 1929 yılına gelinceye kadar başka zirai kredi müessesesi kurulamamış ve zirai kredi münhasıran bu bankanın teşkilâtı tarafından verilmiştir.

Ziraat Bankası uzun bir devre zarfında her bakımdan devamlı bir gelişme göstermiş ve büyük millî bir kredi müessesesi olarak Türkiye ziraatına ve millî ekonomisine çeşitli hizmetler ifa etmiştir. Banka, bilhassa son on yıl zarfında Türkiyede ziraatın kalkınmasına büyük ölçüde yardım etmiştir.

2. Ziraat Bankasının hukukî bünyesinde ve faaliyet esaslarında yapılan değişiklikler :

1888 - 1959 yıllarını kaplayan devre zarfında bankanın hukukî bünyesinde, faaliyet esaslarında ve idare şekillerinde mühim değişmeler olmuştur. Bunları kısaca anlatmaya çalışacağım.

1) 1888 - 1924 yılları içinde Ziraat Bankası, bir devlet kredi müessesesi bünyesini muhafaza etmiştir. Banka, Hükümetin himayesinde ve Ticaret nezaretinin murakabesi altında idare edilmiştir. Bankanın idaresi on kişilik bir idare meclisi ile Hükümet tarafından tayin olunan bir Umum Müdür ve bir Umum Müdür Muavinine tevdi olunmuştur. Bu devre zarfında Bankanın faaliyeti de sadece zirai kredi faaliyetine inhisar etmiştir. İsmi de sadece (Ziraat Bankası) dır.

1908 de memleketimizde Meşrutiyetin ilânından sonra Ziraat Bankasında da büyük reformlar yapılmak istenmiş ve bu maksatla yeni bir kanun hazırlanmıştır. 1916 da kabul ve neşrolunan 40 maddelik bu yeni kanunla Bankanın hukukî bünyesi aynen muhafaza olunmuş, fakat zirai kredi esasları genişletilerek Bankanın memleket ziraatine daha faydalı olmasını sağlayacak yeni esaslar konmuştur. 1917 yılında ayrıca 92 maddelik yeni bir nizamname kabul edilmiştir. Bu yeni kanun ve nizamname 1924 senesine kadar Bankanın idaresile muamelelerine mesnet teşkil etmiştir.

2) 1923 yılında Türkiyede Cumhuriyetin ilânından sonra Ziraat Bankasının da esaslı bir şekilde yeniden organize edilmesi düşünülmüştür. Bankaya millî ekonominin kalkınmasında daha aktif ve çeşitli vazifeler ifa etmek imkânları verilmek istenilmiştir.

Bu maksatla 1924 de 21 maddelik hususî bir kanun kabul edilmiştir. Bu kanunu Bankanın tarihinde mühim bir dönüm noktası saymak icabeder. Bu kanuna göre Banka'nın esas vazifesi ziraata kredi vermek olmakla beraber aynı zamanda diğer bütün kredi ve banka muamelelerini de yapabilecektir. Banka bir Anonim Şirket bünyesi halini almaktadır. Bankanın bu bünyesi 1937 yılına kadar devam etmiştir. Bu devre zarfında bankanın idarî bakımdan hükümetle doğrudan doğruya olan bağılığı kaldırılmıştır. Hükümete, sadece yüksek bir murakabe hakkı tanınmıştır.

Banka, Anonim Şirket hissedarlarının teşkil ettiği umumî hey'etin idaresine ve murakabesine bırakılmıştır. Bu kanuna göre umumî hey'et, bankanın sermayesini vergilerle ödeyen hakiki ve hükmi şahıslardan teşekkül edecektir. Bu hareketle, yani Bankanın bir Anonim Şirket haline sokulması hareketile, Bankanın sevk ve idaresi muhitlerden seçilecek bir umumî heyete bırakılıyor, diğer bir ifade ile Banka, o zamanki telâkkilere göre, hakiki bir çiftçi bankası halini alıyordu. Halbuki bu gaye elde edilememiş Banka sermaye-

sinin Kaza ve Vilâyetler üzerine bölünmesi mümkün olamadığından kanunda göz önünde bulundurulmuş Umumî Heyetin toplantıya çağrılması da mümkün olamamıştır.

3) Bankanın tarihinde ikinci mühim dönem noktası 1937 de başlar. 1924 - 1937 yılları zarfında tatbik olunan Anonim Şirket bünyesinin bir az evvel söylediğim sebepler dolayısıyla maksada uygun olmadığı anlaşılınca, bankaya 1937 yılında tekrar Devlet Müessesesi bünyesi verilmiştir. Halen yürürlükte olan 12.7.1937 tarihli ve 3202 sayılı 76 maddelik son kanunda Ziraat Bankasının hukukî esasları, sermaye kaynakları, idare şekli ve faaliyet prensipleri yeniden tanzim ve tesbit edilmiştir. Bu kanunla Ziraat Bankasının uzun tekâmül safhaları tamamlanmış ve banka her bakımdan mütekâmil ve sarih bir bünye kazanmıştır. Bankanın ismi değiştirilerek (Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası) olmuştur.

4) 1938 senesinde kabul olunan ve bir çok Devlet müesseselerini yeni bir bünye altında içine alan hususî bir kanunla Ziraat Bankasına da (İktisadî Devlet Teşekkülü) mahiyeti verilmiştir. (İktisadî Devlet Teşekkülü) ismi Türkiyede 1938 den sonra devlet işletmeleri için kabul olunan hususî bir hukukî bünye şeklindedir.

3. Ziraat Bankasının İdare Şekli ve Organları :

Bir Devlet Müessesesi olan T. C. Ziraat Bankasının 3202 sayılı kanuna göre selâhiyetli idare ve murakabe organları şunlardır :

Umumî Heyet,
Krediler Yüksek Nazım Heyeti
Umumî Murakabe Heyeti
İdare Meclisi
İdare Komitesi
Umum Müdürlük

Umumî Heyet : Bütün İktisadî Devlet Teşekküllerinin Umumî Heyeti, Büyük Millet Meclisi'nin Bütçe, Maliye, İktisat, Ziraat ve Divanı Muhasebat Encümenlerinin mevcut azâsı ile Başvekâletten her sene gönderilecek beş azâdan teşekkül eder. Umumî Heyet, Bankanın en yüksek tetkik ve murakabe merciidir.

Bu Umumî heyet, üç vekilden, muayyen parlamento mümessillerinden, Devlet Müesseselerinin ve sermayeleri beş milyon liradan fazla olan millî bankaların reislerinden ve Umum Müdürlerinden teşekkül etmektedir.

Krediler Yüksek Nâzım Heyeti, Maliye, Ticaret ve Ziraat vekâletlerinin birer mümessilinin Bankanın İdare Meclisine iştirakiyle kurulur. Bu heyet senede bir defa toplanarak Bankanın umumî faaliyet programının esaslarını tesbit eder.

Umumî Murakabe Heyeti : Hususî bir kanunla kurulmuş devletin yüksek murakabe organıdır. İdare Meclisi yedi kişilik olup bir Reis, beş azâ ve Umum Müdürdür kurulmuştur. Reis, ve dört âzayı ve Umum Müdürü Hükümet tayin eder, bir âzayı da Tarım Kredi Kooperatifleri seçmektedir.

4. Ziraat Bankasının teşkilâtı :

Ziraat Bankası 1888 de faaliyete geçtiği zaman 331 yerde teşkilât vücuda getirmiştir. Bankanın Şube ve Ajans teşkilâtının sayısı 1911 de 485 se yükselmiştir. Muhtelif harplerin neticesinde Osmanlı İmparatorluğunun kayıp ettiği arazi dolayısıyla Bankanın teşkilât sayısı da azalmış ve 1923 de 316 ya düşmüştür. Cumhuriyetin ilânından sonra millî hudutlar dahilinde kalan banka teşkilâtından ekonomik düşüncelerle bir reform yapılmış ve teşkilât sayısı 260 a indirilmiştir. 1937 den sonra Ziraat Bankasının memleket dahilindeki Şube ve Ajansının sayısı tekrar atırılmağa başlamış ve bu faaliyete 1950 den sonra hız verilmiştir. Banka, vilâyet ve kaza merkezlerinde birer teşkilât vücuda getirmektedir. Nahiye ve köylerde bankanın teşkilâtı yoktur. Fakat bütün köyler ve nahiyeler bağlı oldukları kazalardaki Ziraat Bankasıyla iş görürler. 1959 ortasında Bankanın 570 Şube ve Ajansı vardır. 1962 yılında bunların sayıları 620 yi geçmiştir.

5. Ziraat Bankasının Malî Kaynakları :

a. Bankanın sermayesi ve sermayeyi meydana getiren unsurlar kaynakları

Bankanın itibari sermayesi kuruluşda 10 milyon lira olarak tesbit edilmiştir. Sermayenin ilk kaynakları şunlardır.

1. Mülga Memleket Sandıkları için toplanan paralar.
2. 1888 senesinden itibaren âşar vergisi ile birlikte alınacak menafi hissesi,
3. Bankanın safi kârından ayrılacak 1/3 hisse.

1916 yılında itibarî sermaye 15 milyon liradan çıkarılmış ve safi kârın % 75 inin sermayeye ilâvesi uygun görülmüştür.

1924 yılında itibari sermaye 30 milyon liraya çıkarılmış ve kaynaklarda bir değişiklik yapılmamıştır. 1925 yılında aşar vergisinin kaldırılması üzerine bu geliri devam ettirmek maksadiyle arazi vergisinin % 6 sı Ziraat Bankasına sermaye olarak tahsis edilmiştir. 1930 da itibari sermaye 100 milyon liraya çıkarılmıştır.

1937 de bankanın ödenmiş sermayesini süratle artırabilmek maksadiyle sermaye kaynaklarına yeni ilâveler yapılmıştır. 1937 malî yılından itibaren her yıl umumî bütçe yekûnunun yüzde yarımı nisbetinde hazinece bankaya sermaye tahsisatı verilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca devletin fevkalâde mahiyette yardımda bulunabilmesi de derpiş olunmuştur.

1937 de safi kârdan ayrılacak hissenin nisbeti % 25 şe indirilmiş ise de bu miktar 1955 de tekrar % 75 şe çıkarılmıştır.

Bankanın itibari sermayesi 1949 da 300 milyon liraya, 1955 de de 750 milyon liraya çıkarılmıştır.

Bankanın ödenmiş sermayesi 1961 yılı sonunda 486 milyon liraya varmıştır.

b. İhtiyatlar ve Kaynakları :

Ziraat Bankası senelik safi kârlarından ayırdığı hisselerle devletin verdiği fevkalâde yardımlarla geniş ihtiyatlar biriktirmeye muvaffak olmuştur. Senelik safi kârın % 15 şinin ayrılarak ihtiyat tesisine ilk defa 1916 tarihli kanunla başlanmıştır. 1926 da ihtiyatlara ayrılacak safi kârın hissesi % 25 şe çıkarılmıştır. 1937 tarihli kanunla safi kârın % 75 inin adi ihtiyatlara ayrılması uygun görülmüştür. 1955 den itibaren adi ihtiyatlara ayrılan safi kârın nisbeti tekrar % 25 şe indirilmiştir.

Bankanın başkaca fevkalâde ihtiyatları ve karşılıkları vardır. 1961 yılı sonunda bütün ihtiyatların yekûnu 185 milyon liraya varmıştır.

Bu suretle Bankanın ödenmiş sermayesi ve ihtiyatları yekûnu 1962 yılı sonunda 671 milyon lirayı bulmuştur ki, memleketimiz ölçülerine göre büyük bir malî varlık ifade eder.

Bankanın senelik safi kârının hemen hemen tamamı sermaye ve ihtiyatlara ilâve olunmaktadır.

c. *Tahvilât İhracı :*

T. C. Ziraat Bankası malî kaynaklarını artırmak maksadiyle tahvilât çıkarabilmektedir. Banka ilk defa 1950 yılında yirmi sene vadeli ve % 7 faizli 30 milyon liralık tahvil çıkarmıştır. Müteakip senelerde altı defada % 5 faizli 170 milyon liralık tahvil ihraç olunmuştur.

Banka, tahvil ihracından temin ettiği kaynakları, ziraatı teşvik maksadiyle % 3 faizle uzun vadeli tesis ve arazi edindirme kredilerinde kullanmaktadır. Aradaki faiz farklarını Devlet Bankaya ödemektedir. Bankanın tahvil ihracından temin ettiği kaynaklar 200 milyon lira gibi mühim bir yekûna varmıştır. Bu kaynaklarla ziraatın uzun vadeli kredi ihtiyacının mühim bir kısmı karşılanmaktadır.

d. *Mevduat Kaynakları :*

Ziraat Bankası, 1888 den itibaren vadeli mevduat ve 1914 den itibaren de vadesiz mevduat kabulüne başlamıştır. Her türlü mevduat öz varlıklardan sonra bankanın işletme sermayesinin en mühim kaynağını teşkil etmektedir.

Her türlü mevduat toplama faaliyeti 1924 den sonra devamlı bir şekilde gelişmiştir.

Ziraat Bankasının 1961 yılı sonundaki mevduat hesapları şöyle bir durum göstermektedir.

<i>Mevduatın Nevileri :</i>	<i>Lira</i>
Tasarruf mevduatı	1.015.190.688
Ticari mevduat	361.566.682
Resmî mevduat	1.064.918.333
Bankalar mevduatı	
Umumî mevduat yekûnu	62.974.113
	<hr/>
	2.504.648.798

6. Ziraat Bankasının ziraî kredi faaliyeti :

Bankanın esas vazifesinin ziraî kredi vermek olduğu bankanın bütün kanun ve nizamnamelerinde tebarüz ettirilmiştir. Bankanın ziraî kredi muameleleri muhtelif tarihlerde kabul olunan kanun ve nizamnamelerle devamlı bir şekilde tekâmül ettirilmiştir.

a. Ziraî Kredilerin Prensipleri ve Nevileri

1888 tarihli ilk nizamnamesine göre banka *yalnız çiftçilere kredi vermek* gayesiyle kurulmuştur. Zürradan olmayanlara kredi verilmesi menedilmiştir. Kimlerin «çiftçi» oldukları ayrıca bir tamim ile tarif ve izah olunmuştur. Bankanın kuruluşunda üç gaye gözetilmiştir.

1. Çiftçilere kredi vermek,
2. Faiz mukabilinde tevdiat kabul etmek,
3. Çiftçilerle alâkalı malî işleri görmek ve tavassut etmek.

1916 yılında kabul olunan kanunla bankanın ziraî kredi muameleleri bir az daha genişletilmiştir. Bankanın ziraî işlerle uğraşan şirketlere iştirâk edebilmesine; hayvan, tohumluk, ziraat aletleri ve malzeme tedarik ederek bunları peşin para veya taksitle çiftçilere satmasına; arazi satın alarak ve imar ederek taksim etmesine ve isteyen çiftçilere satabilmesine izin verilmiştir.

1924 tarihli kanun ve 1926 tarihli nizamname ile, ziraî kredi muameleleriyle birlikte Bankanın *diğer bütün banka ve kredi muamelelerini* yapabilmesine müsaade olunmuştur.

1937 tarihli son kanunda, bankanın yapabileceği bütün muamelelerin mahiyetleri tesbit edilmiştir. Türkiyede ziraî kredi muamelelerinin prensipleri ve neveleri şunlardır :

Ziraat Bankasınca verilecek her nevi ziraî kredilerde gözetilecek ana prensip, memleket içinde ve dışında satış kabiliyeti olan ziraî maddelerin istihsalidir. Ziraî istihsali gütmeyen bir kredi talebi, gösterilecek teminat değeri ne kadar kuvvetli olursa olsun kabul edilmez.

Ziraî kredilerde dört umumî maksad vardır :

1. Çiftçilerin işletme sermayelerinin noksan olan kısımlarını tamamlamak,

2. Ziraf istihsalin verimini artırmak ve iyileştirmek,
3. Bir ziraf işletmeye sahip kılmak veya mevcut bir ziraf işletmenin arazisini genişletmek,
4. Zirai mahsullerin sürüm ve satışını kolaylaştırmak.

Diğer bir prensip, bankaca verilecek kredinin hakiki ihtiyaçla mütenasip olması ve borç alan çiftçinin ödeme takatini aşmamasıdır.

Banka, verdiği kredilerin maksada uygun olarak kullanılmasını kontrol etmek selâhiyetini haizdir.

Kanununun kabul ettiği mühim bir prensip de şudur :

Zirai kredilerin tevziinde *küçük çiftçiler* tercih edilecektir. Banka kanununun üçüncü maddesinde «küçük çiftçi»nin tarifi yapılmıştır. Diğer taraftan yine kanuna göre, işletmelerinde teknik icaplarını muvaffakiyetle tatbik edenler de kredi muamelelerinde tercih edilecektir.

Bankanın verdiği zirai krediler, maksat ve mahiyet itibariyle altı gruba ayrılmıştır.

1. Çevirme Kredileri :

Aşağıda yazılı maksatlar için alınan krediler bir sene vadeli olup çevirme kredileri grubuna girmektedir :

- a. Tohum, fide, gübre, hayvan yemi ve ilâç alımı,
- b. İstihsal işlerinde çalıştırılan işçilerin ücretlerini ödemek,
- c. Çayır, mer'a ve tarlalarda yem istihsalı için yapılacak masraflar,
- d. Hayvan bakımı ile alâkalı masraflar,
- e. Kümes hayvanları, ipek bütçeği ve arı yetiştirmesi ile alâkalı masraflar.

2. Donatma Kredileri :

Her nevi ziraat aletleri, küçük makinalar, ziraf malzeme, her türlü iş, çift ve irat hayvanları temini maksadiyle alınacak kredilerdir. Vade beş seneye kadardır. Burada zirai işletmelerin canlı ve cansız demir başlarının tedariki esastır.

3. Tesis ve Arazi Islâhatı kredileri :

Aşağıda yazılı maksatlar için alınan krediler yirmi seneye kadar uzun vadeli.

- a. Her türlü toprak islahatı yapmak,
- b. Sulamak, kurutmak ve su istilâsını önlemek maksadiyle tesisler vücuda getirmek,
- c. Ziraî işletme ile alâkalı binalar yapmak,
- d. Kullanma ve dayanma müddetleri beş seneden fazla olan büyük ziraat makinaları satın almak,
- e. Suni çayırılar tesis etmek ve tabii çayırılar islah etmek,
- f. Meyve fidanlıkları ve meyve bahçeleri tesis, mevcutları islah ve tevsi etmek,
- g. Arazi satın almak ve dağınık durumda olan küçük tarlaları birleştirmek.

4. Satış işlerini tanzim kredileri :

Ziraî mahsullerin satışını kolaylaştırmak ve piyasaya sevk işini tanzim etmek maksadiyle henüz toplanmamış veya depo edilmiş mahsuller mukabilinde bir seneye kadar kısa vade ile verilen kredilerdir.

5. Ziraî sanayi ile alâkalı krediler :

Bankanın ziraî sanayi ile alâkalı işler için açacağı krediler iki gruba ayrılmıştır.

- a. İhtidai maddeleri memleket dahilinde yetişen ziraî sanayi banka her nevi kredi verebilir.
- b. Çiftçilere ziraî sanayi lüzumlu alât, malzeme ve makineleri memleket dahilinde imâl eden müteşebbislere banka kredi açabilir.

Banka, umumî gayelerine giren aşağıdaki mevzularda teşvik mahiyetinde hususî artlarla geniş krediler açmaktadır.

1. İpek böceği yetiştirenlere,
2. Arı yetiştirenlere,
3. Tavuk yetiştirenlere,
4. Büyük ve küçük baş hayvan sahiplerine,
5. Merinos koyunu yetiştirenlere,

6. Meyve bahçeleri ve bağ tesis etmek isteyenlere,
7. Hayvan yemleri yetiştirmek isteyenlere,
8. Fidan yetiştirenlere,
9. Zirai sanatlarla uğraşanlara.

Bundan başka 1956 tarihli hususî bir kanuna göre Ziraat Bankası, orman bölgesinde oturan köylülere geçimlerini kolaylaştırmak ve kalkındırmak maksadiyle her türlü ziraat işlerini ve el sanatlarını yapabilmelerine yardım maksadiyle hususî şartlarla elverişli krediler açmaktadır. Orman köylülerine açılan yirmi seneye kadar uzun vadeli kredilerin faizleri % 2 dir. Bir seneye kadar kısa vadeli olanlarda faiz nisbeti % 3 dir. Bir orman köylüsüne verilebilecek kredinin azamî miktarı 5.000 liradır. Köylüler arasında kooperatif kurulduğu takdirde verilecek kredi miktarı artmaktadır. Orman köylülerine açılacak kredilerin esaslarını ve şartlarını tanzim ve tesbit etmek vazifesi Ziraat Vekâletine verilmiştir.

Ziraat Bankası 1953 senesinden beri hususî bir kanuna göre, balıkçılara ve süngercilere de, çiftçilere olduğu gibi, muhtelif mak-satlarla kısa ve uzun vadeli krediler açmaktadır.

Yukarıda verilen izahattan kolaylıkla anlaşılacağı üzere T. C. Ziraat Bankası bilhassa 1950 den sonra Türkiyede ziraat ekonomisinin ve çiftçilerin kalkınabilmesi ve zirai istihsalin artırılması için en geniş mânada ve en müsait şartlarla her çeşit zirai kredi faaliyeti-ne girişmiştir.

6. Kooperatiflere açılan krediler :

Ziraat Bankası hususî kanunlarla kurulmuş olan zirai kredi kooperatiflerine ve zirai satış kooperatiflerine de geniş ölçüde çeşitli krediler açmaktadır. Ziraat Bankası bu zirai kooperatiflerin ana bankası durumundadır.

Bankanın arazi islahat işleriyle doğrudan doğruya alâkalanması

Ziraat Bankası kanununun 19 ncu maddesine göre, kendi hesabına muhtelif şekillerde arazi islahatı yaptırarak ziraata elverişli arazi elde edebilir. Banka bu suretle elde ettiği toprakları ihtiyacı olan çiftçilere uzun vadeli borçlanma suretiyle dağıtabilir. Bundan başka, banka, arazi islahatı yapan müteşebbislere de muhtelif şekillerde iştirak edebilir veya kredi açabilir.

b. Ziraî kredilerde teminat esasları

Bankanın ilk nizamnamesinde ziraî kredilerin gayrimenkul ipoteği ve kuvvetli şahsî teminat karşılığında verilmesi kabul edilmiştir. Fakat ilk senelerde yalnız maddî teminat mukabilinde kredi verilmiştir. Müşterek şahsî teminat sistemi 1895 den itibaren tatbika başlanmıştır.

Gösterilecek maddî teminatın ve şahsî teminatın esaslarında ve tatbikatında muhtelif tarihlerde kabul olunan kanunlarla değişiklikler yapılmış ve tekamül ettirilmiştir.

1916 tarihli kanunda, ziraî mahsullerin ve muayyen menkul kıymetlerin rehni mukabilinde de kredi verilmesi kabul edilmiştir.

1937 tarihli kanuna göre, ziraî kredi muamelelerinde borçluların durumlarına ve kredinin alınma maksadına göre aşağıda yazılı karşılıklardan birisi alınmaktadır.

1. Ziraî kredi kooperatiflerinin mesuliyetleri,
2. Ziraî kredi kooperatiflerinin cüzdanlarındaki ortak senetleri,
3. Çiftçilerin müteselsil kefaleti,
4. Arazi ipoteği,
5. Kanunî hükümlerin müsaadesi dahilinde iş, çift ve irat hayvanlarıyla her nevi ziraî alet, malzeme ve makinelerin rehni,
6. Menkul kıymetler ve tamamlayıcı mahiyette her nevi maddî teminat,
7. Devletin ve mahallî idarelerin kefaleti,
8. Toplanmış ve toplanmamış ziraî mahsuller.

Banka kanununun 42 inci addesine göre, T. C. Ziraat Bankasının ziraî alacaklarına karşı çiftçilerin borç senedinde teminat olarak gösterecekleri mahsulleriyle hayvanları ve ziraî istihsal vasıtaları üzerinde bankanın kanunî rehin hakkı vardır.

Ziraat Bankasıncı çiftçilere doğrudan doğruya verilen ziraî kredilerde kabul olunan teminat nevelerini dört grup altında toplamak mümkündür :

1. *Gayrimenkul ipoteği ve değerlendirme usulleri* :

T. C. Ziraat Bankası esas itibariyle real kredi veren bir müessesedir. Gayrimenkul ipoteği, daha ziyade büyük miktarlardaki kre-

dilerde, uzun vadelerde ve tapu senedi mevcut çiftçilerde tatbik olunmaktadır.

Türkiyede ziraat arazisinin büyük bir ekseriyetinin kadastrosu henüz tamamlanmamış ve dolayısıyla her işletmenin tapu senetleri tanzim edilmemiş olduğundan gayrimenkul ipotegine dayanan münferit zirai ikrazat sistemi tedricen gelişmektedir.

Zirai gayrimenkul teminatı, sistem ve tatbikat bakımlarından muhtelif tarihlerde tekâmül merhaleleri geçirmiştir. 1937 den beri tatbik edilmekte olan sistemin esasları şunlardır :

Gayrimenkul teminatı olarak esas itibariyle ziraat arazisinin ve üzerindeki gayrimenkullerin ipotegi kabul edilmektedir. Teminat gösterilen gayrimenkuller, içindeki sair tesisat, ağaçlar zirai işletmenin teferruatını teşkil eden alet, ve makinalarla birlikte bankaya merhundur.

Zirai kredi ile alâkalı ipotek muameleleri kolaylaştırılmıştır. İpotek tescili, bankanın yazılı talebi üzerine ve tevdi olunacak tapu ve borç senedine dayanılarak taktır alınmadan tapu dairelerince süratle yapılmaktadır. Borcun ödenmesi halinde ipotekli gayrimenkullerin paraya çevrilmesi de kolaylaştırılmıştır.

Gayrimenkullere kıymet takdiri işi, Ziraat Bankasının tatbikatında hususî bir ehemmiyeti haizdir. Uzun yıllar zarfında muhtelif usuller tatbik olunmuş ve zamanla geliştirilmiştir.

1926 yılma gelinceye kadar tatbik olunan prensip, sadece gayrimenkullerin hakiki kıymetlerini tesbit etmek ve bu kıymetler üzerinden muayyen bir yüzdeyi kredi olarak vermektir. 1937 yılına kadar her banka şubesinde birer (İdare Meclisi) bulunmakta idi.

Kıymet takdiri için ilk zamanlarda merkezden kati bir usul tesbit olunmamış ve bu iş tamamen şube ve ajanslara bırakılmıştı. Fakat bu münferit değerlendirme sisteminin mahzurları görüldüğünden sonradan kaldırılmıştır. Yerine her şube ve ajansın bölgesindeki bütün ziraat arazisinin değerinin idare meclislerince önceden her sene tayin edilerek umumî bir tarih tanzim olunması usulü ihdas olunmuştur. Buna (umumî karar) usulü denmiştir. İkrazat muamelelerinde bu senelik umumî tarifeye bakılarak teminat gösterilen gayrimenkuller tarifedeki mahallerine göre değerlendirilmiştir. Ayrıca muayyen bir miktarın üstündeki ikrazat için mahallinde münferit keşif usulü de tatbik olunmuştur.

1936 senesinden itibaren (toprak değer baremi) ismi verilen yeni bir usul tatbik olunmaktadır. Bu usul tatbikat bakımından da ha mütekâmilidir ve kolaylıkla değışmeyen unsurları haavidir.

Bir şube veya ajans çevresinde bulunan ziraat arazisi bağ ve meyve bahçeleri muayyen esaslara göre her beş senede bir değerlendirilmektedir. Bu umumî değerlendirme usulünde, arazi neville-rine göre on bir sınıfa ayrılmaktadır. Her köydeki arazi bu on bir nevi dahilinde iyi, orta ve aşağı olmak üzere üç dereceye ayrılmaktadır. Her nevin her derecesi için «dekar» başına vasati bir kıymet takdir olunmaktadır. Bu kıymetler bir köy hududu dahilindeki aynı nevi ve derece için mikyas teşkil etmektedir. Bu kıymet takdir olunurken, alım ve satım değerini veya yıllık safi hasılatın on mislini geçmemesine dikkat olunmaktadır.

Her köye mahsus bu kıymet baremleri, fevkalâde bir sebep veya arazi kıymetlerinde % 20 nisbetinde yükselme veya azalma olmadıkça beş sene için muteberdir. Verilecek kredi miktarını tesbite yarayan esas, teminat gösterilen arazinin dekar olarak genişliğidir. Tesbit olunan kıymetlerden arazinin nevine göre, % 25 - 30 nisbetinde ihtiyat payı düşülmektedir. Verilebilecek kredinin en çok miktarı teminatın kıymetinin % 75 dir. Her şube ve ajansın beş senede bir hazırlayacağı (toprak değer baremi) cetveli Umum Müdürlüğe gönderilmekte ve tatbik edilmeden evvel tasdik edilmektedir.

2.000 dekardan fazla olan arazilerin fazla kısımlarının kıymetlerini takdir ederken, bu gibi arazilerin kamulaştırılması ihtimali olduğundan 1944 yılı vergi değerinin dört misli aşılmamaktadır. Büyük krediler için teminat gösterilen arazideki binaların da değerlendirilmesi ve mahallinde hususî kıymet takdiri yapılması mümkündür.

2. Müteselsil kefaletle ikrazat :

Türkiyede ziraî kredi muamelelerinde dikkate değer bir teminat sistemi, 1895 de ihdas olunan (müteselsil kefalet) usulüdür. Muhtelif tabii afetlerden zarar görerek tohumluk tedariki için krediye muhtaç olan ve gayrimenkul teminat gösteremeyen köylülere bankaca ödünç para verilebilmesi için bir çare düşünülmesi gerekiyordu. Bu sistem aynı köyde yaşayan köylülerin birbirlerine zincirleme suretiyle hudutsuz mes'uliyet esasına göre kefil olmalarıdır. Borcun ödenmeyen kısmı bu kefalet zinciri içinde bulunanlara tak-sim olunarak tahsil olunur.

1895 senesinde ilk defa Şam bölgesinde istisnai mahiyette tatbik başlanan bu sistem sağladığı kolaylık dolayısıyla köylülerce iyi karşılanmış ve kısa bir zamanda tatbikatı genişlemiştir. Bu usul zamanla inkişaf ettirilmiş ve 1916 dan itibaren bütün banka teşkilâtına teşmil olunarak umumî bir teminat mahiyetini almıştır.

Türkiyede 1929 da Ziraî Kredi Kooperatiflerinin kurulmaya başlanması üzerine müteselsil kefalet sisteminde de 1931 den sonra bazı yenilikler yapılmıştır.

Her köy için bankaca bir kredi limiti tesbit olunmuş, bir köyden borç para almak isteyenlerin hepsi birleşerek bankaya beş sene müddetle müşterek bir kefilik taahhütnamesi vermişlerdir. Bu taahhütnameye dahil müstahsiller kredi almak istediklerinde en az iki kişi bir borç senedi imzalamak suretiyle bankadan para alabilmektedir.

Müteselsil kefalet usulü kısa ve orta vadeli ikraz muamelelerinde tatbik olunmaktadır. Gayrimenkul ipoteği vesair maddî teminat gösteremeyen köylüler için büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Bu teminat şekli, Ziraat Bankasının tatbikatında mühim bir yer almaktadır.

3. *Menkul kıymetlerin rehni mukabilinde ikrazat :*

Ziraat Bankası 1916 dan itibaren yalnız çiftçilere ziraî mahsulleri ve diğer menkul kıymetleri karşılığında da kredi vermeye başlamıştır.

1924 den sonra bankaya rehin olunacak menkul kıymetlerin neveleri genişletilmiştir. Meslek tefriki yapılmadan ziraî mahsuller, ticari emtia ve muayyen menkul kıymetler mukabilinde kredi verilmesi kabul edilmiştir.

1937 den sonra rehin mukabili zirai ikrazat esasları daha ziyade genişletilmiş ve yeni karşılık neveleri kabul edilmiştir. 1937 den itibaren toplanmış veya toplanmamış zirai mahsuller; iş, çift ve irat hayvanları; her nevi ziraat aletleri, malzeme ve makinalar rehin olarak kabul edilmektedir. Bundan başka çiftçiler, altın, esham ve tahvilât mukabilinde de kredi alabilmektedirler.

Bu gruba giren rehinli krediler münhasıran kısa vadeli dir. Diğer taraftan, esas teminatın istenilen krediye kâfi gelmemesi hal-

lerinde tamamlayıcı mahiyette başkaca maddî teminat göstermek suretiyle de lüzumu kadar kredi alabilmek mümkündür.

c. Ziraâ kredilerde bir şahsa verilen azamî kredi miktarı:

Ziraat Bankasının bir çiftçiye verebileceği kredinin azamî miktarı ilk zamanlarda nizamname ve kanunlarla, sonradan da İdare Meclisinin kararıyla tahdid edilmiştir. Bir çiftçiye verilebilecek kredinin azamî miktarı 1888 - 1916 yıllarında 150, 1916 - 1924 yıllarında şubeler için 500 ve Umum Müdürlük için 5.000 liraya kadardı.

1924 - 1937 yıllarında umumî mahiyette azamî haddin tesbiti ihtiyaca göre değiştirilmek üzere İdare Meclisine bırakılmıştır.

Bir şahsa verilecek kredinin azamî miktarı, ipotekli kredilerde fazla, müteselsil kefaletli kredilerde azdır.

Bankanın İdare Meclisi, küçük ve orta işletmeler için bir çiftçiye verilebilecek azamî kredi miktarını, kredi istenen mahsullerin nevelerine ve kredilerin kullanılış maksadlarına göre değişmek üzere umumî mahiyette zaman zaman ayarlamaktadır. Azamî miktar 20.000 liradır. Büyük zirai işletmelere ise İdare Meclisinin kararıyla daha büyük krediler açılabilir. Azamî kredi mevzuunda esas prensip, borçlanma miktarının çiftçinin muhtemel yıllık istihsal değerinin yarısını aşmamasıdır.

Bir çiftçiye verilebilecek kredi miktarının tesbitinde tatbikatı kolaylaştırmak maksadiyle kredilerin nevelerine göre dekar veya hayvan başına muayyen ölçüler tesbit olunmaktadır.

d. Ziraî Kredilerde Vade :

Bankanın 1888 tarihli ilk nizamnamesinde iki türlü vade esası kabul edilmiştir. Biri, on seneye kadar uzun vade, diğeri, üç aydan bir seneye kadar kısa vadedir. Tatbikatta uzun vade verebilmek merkezin müsaadesine tabi tutulmuştur.

1916 tarihli kanunda 30 seneye kadar uzun vade prensip itibariyle kabul edilmiştir.

1937 tarihli kanunda vade esasları, bir seneye kadar kısa, beş seneye kadar orta ve yirmi seneye kadar uzun olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

e. *Zirai kredi faizleri :*

Bankanın 1888 tarihli nizamnamesinde faiz nisbeti senelik % 6 olarak kabul edilmişti. Ayrıca idare masrafı olarak maktuan bir defaya mahsus olmak üzere % 1 alınmıştır.

1916 tarihli kanunda faiz nisbetinin tesbiti işi İdare Meclisine bırakılmıştır. 1916 da faiz nisbeti % 8 e, 1924 de % 9 a çıkarılmış ve ayrıca % 1 komisyon alınmıştır. Komisyon nisbeti müteakip yıllarda arttırılmış ve kredinin miktarına göre % 1 - 4 arasında değişmiştir.

1933 yılından itibaren faizler umumî olarak hususî kanunlarla tayin ve tahdid edilmiştir. 1938 de faiz nisbeti umumî olarak bütün kredi neveleri için % 8.5 e ve 1952 den itibaren de % 7 ye indirilmiştir. Diğer taraftan ziraatı teşvik maksadiyle hususî kanunlarla bazı zirai kredi nevelerinde % 2.5 ve % 3 faiz alınmaktadır. Çay yetiştireceklere açılan devlet kredileri ise faizsizdir.

f. *Zirai alacakların tecili imkânları :*

Zirai kredilerin vadelerinde muayyen sebeplerden dolayı ödenmesi hallerinde borç ertesi seneye veya uzun vadelerle tecil edilmek suretiyle kolaylık gösterilmektedir. Banka kanununun 47 inci maddesine göre, zirai alacakların tecil edilebilmesi için, kuraklık, hastalık, tabii bir afet veya mücbir ve fevkalâde bir sebebin mevcut olması lâzımdır. Tecil bir borçluya ait olmak üzere münferiden yapıldığı gibi bir bölge dahilinde bir çok borçlulara şamil olmak üzere toplu olarak da yapılabilmektedir. Kısa vadeli teciller bankanın mevcut mevzuatına göre kolaylıkla yapılabilmektedir. Uzun vadeli teciller için hususî kanunlar kabul edilmektedir.

g. *Zirai kredi muamelelerinde muafiyetler :*

Kuruluşundan itibaren bankanın zirai kredi muameleleri için bir çok muafiyetler kabul olunmuştur. Bu muafiyetlerin gayesi zirai krediyi pahalılaştırmamaktır. Bankanın son kanununda kabul olunan muafiyetler şunlardır :

1. Bankanın çiftçilere ve zirai kredi ve zirai satış kooperatiflerine açacağı her nev'i krediler (Banka muameleleri vergisi)nden muafır.

2. Zirai kredi muamelelerine ait borç senetleri, diğer vesikalar, defterler, ipotek ve rehin muameleleri, damga resmi, tapu ve noter harçları, banka muameleleri vergisi vesair her nevi vergi ve resimden muaftır.

3. Zirai kredilerden doğan borçlar hakkında, icra makamları, resmî daireler ve mahkemeler nezdinde yapılacak takip ve tahsile ait her nevi talep, tebliğ ve kararlar da her türlü resim ve harçtan muaftır.

4. Köy ihtiyar heyetlerince ve noterlerce imzaları tasdik olunan borç senetleri vadelerinde protestoya tabi değildir.

III.

T. C. ZİRAAT BANKASININ ZİRAİ KREDİ TATBİKATI

Memleketimizin zirai kredi alanında ana müessesesi olan T. C. Ziraat Bankası zirai kredi tatbikatında hangi noktalardan hareket eder ve bu tatbikat nasıl yürütülür? Şimdi bu cihetleri araştıracağız :

Bilindiği üzere Ziraat Bankası Kanununun 28 nci maddesinin 1 nci fıkrasında :

«Bankanın umumî faaliyet ve plâsman programının ana hatlarının tesbiti, kredilerin istihsal mevzuları bakımından millî ekonominin icaplarına ve bu kanunun 4 ncü maddesi hükmüne uygun olarak çiftçi zümrelerinin ihtiyaçlarına göre tevzii, nisbet, şekil ve tarzlarının tayini ve bu mevzular üzerinde İktisat ve Ziraat Vekâletleriyle Banka İdare Meclisi tarafından vâki olacak talep ve müracaatların tetkiki ve umumiyetle zirai kredilerin memleketin yüksek icaplarına göre rasyonel bir şekilde tanzimi için İktisat Vekilinin reisiği altında bir *Krediler Yüksek Nazım Hey'eti* teşkil olunmuştur» denilmektedir.

Banka tüzüğü'nün 37 ile 45 maddeleriyle 48-50 maddelerinde aynı mevzu muhtelif bakımlardan daha geniş bir şekilde ele alınmış bulunmaktadır. 37 nci maddenin 1 nci fıkrası şöyle der :

«Banka çalışmasını 20 yıllık bir iş programıyla düzenler ve yürütür. Bu program, Bankanın o yıl içinde Zirai Kredilere, ana

amaçları olan konulara ve işbu tüzük hükümlerince yapmaya izinli olduğu başka işlemlere ayrırabileceği kaynaklarla, kaynakların dağıtma nisbet, şekil ve tarzlarını, Bankanın malî durumunu ve Ziraî Kredilerin düzenlenmesi yolunda alınacak tedbirleri etraflıca gösteren bir çalışma ve plâsman plânını içine alır.

Tüzüğün başka bir maddesi de Krediler Yüksek Nazım Hey'etinin senede adiyen bir defa toplanmaya davet edeceğini tasrih eder.

Banka adı altında toplanan müesseselerde geleceğe muzaf olarak bir iş ve plâsman programı hazırlanması esas itibariyle yayılmış bir usul değildir. Ancak T. C. Ziraat Bankasının kanunî malî bakımdan hususî bünyesi, memleket ekonomisi itibariyle uhdesine düşen vazifelerin büyüklüğü ve ciddiliği çalışmalarının bir çok bakımlardan bir âmme hizmeti mahiyetini taşıması ve nihayet öz varlığını her yıl kuvvetlendiren unsurlardan büyük bir kısmının da belli ve hemen hemen hakikate yakın bir surette hesap edilmesi mümkün kaynaklardan gelmesi dolayısıyla önceden bir program hazırlanması pekâlâ mümkün olmaktadır. İşte Banka her yıl böyle bir program hazırlamakta ve bir yıllık kredi faaliyetini buna göre yürütmektedir.

Bu programda neler gösterilir? Şimdi kısaca bu cihete bir nazara atalım :

Programda evvelâ Bankanın elinde bulundurduğu kaynak ve imkânlardan serbest olan, yani Bankanın fiilen kullanabileceği kısımlara işaret edilerek bu serbest kısımların Bankaca tayin ve tesbit edilmiş olan teknik esaslar gereğince hangi mevzuulara hasredebileceği tasrih olunmaktadır. Banka tasarruf edebildiği kaynak ve imkânların serbest kısımlarını şu üç maksada tahsis etmek üzere ayırır :

- a) Banka teşkilâtınca yani Bankanın Şube ve Ajansları vasıtasıyla zirai krediye tahsis olunan kaynak ve imkânlar ile Tarım Kredi Kooperatiflerine tahsis olunan kaynak ve imkânlar.
- b) Satış Kooperatifleri dahil olmak üzere ticarî mahiyeti haiz mevzuularla resmî mahiyeti haiz işlere ayrılan kaynak ve imkânlar.
- c) Topraklandırma kredileri, muhtaç çiftçilere yardım kredileri gibi kanunî icaplar dolayısıyla görülen vazifelere tahsis edilen imkân ve kaynaklar.

İşte T. C. Ziraat Bankası yukarıda söylediğim üzere bir taraftan bir yıl içinde kullanabileceği kaynak ve imkânları diğer taraftan da memleketin çeşitli alanlardaki kredi ihtiyaçlarını göz önüne alarak bunlar arasında en rasyonel bir muvazene kurulmasına çalışır ve memleket ziraatinin mevcut imkânlardan en verimli bir surette faydalanmasını en büyük bir vazife sayar. Buraya kadar verdiğimiz izahlardan anlaşılacağı üzere Ziraat Bankası bizzat kendi kanununun bir icabı olarak plânlı bir kredi siyaseti takip etmektedir. Şüphe yok ki Bankanın kaynak ve imkânları arttıkça plânın önemi büyüyecek ve çiftçilerimiz ve müstahsillerimiz daha geniş ölçüde kredilerden faydalanmak imkânlarını bulacaklardır.

IV.

ZİRAİ KREDİ SAHASINDA KOOPERATİFLEŞME

Memleketimizde teşkilâtli ziraat kredinin büyük devlet adamı Mithat Paşa tarafından kurulan Memleket Sandıklarıyla başlamış olduğunu yukarıda söylemiştim. Bu Sandıklar sermaye tedariki hususunda köylüler arasında ötedenberi müteamil olan imece usulü ile sermayelerini tedarik ediyorlardı. Şu halde memleketimizde teşkilâtli ziraat kredinin temelini bu Memleket Sandıklarıyla başladığını kabul edebiliriz. Şu kadar var ki bu Sandıklar 1883 senesine kadar az çok memnurluk verici bir şekilde çalıştıktan sonra yerlerini Menafi Sandıklarına bırakmışlar ve bunlar da 5 sene kadar bir faaliyetten sonra alacak ve verecekleriyle 1888 yılında kurulan Ziraat Bankasına intikal etmişlerdir. Bu tarihten sonra memleket kooperatifçiliği bir duraklama devresi geçirmiş, 1912 - 13 yıllarında bazı kooperatif neveleri denendikten sonra nihayet Cumhuriyet devrinde bu konuda çeşitli kanun ve nizamnameler çıkarılmıştır. Karşılıklı yardımlaşma esasına dayanan kooperatifçiliğin zirai bünyemize en uygun bir kredi teşkilâtı olduğu kanaati fikir sahasında canlandıktan sonra bu fikir ve kanaat tekrar tatbikat sahasında yer almıştır. Halen bu mevzuda tatbik edilen iki kanun vardır ki bunlardan biri doğrudan doğruya tarım kredi kooperatiflerine ait olup 2/11/1935 tarihli ve 2836 sayılıdır.

Bankanın kurulmasına dair olup yukarıda bahis konusu ettiğim 3202 sayılı kanunun 4 ncü maddesinde aynen şöyle denilmektedir :

«Zirai kredinin dağıtılmasında evvelâ küçük çiftçinin ihtiyaçları karşılanır. Zirai kredinin tanziminde de bunların teşkilâtlandırılması gözetilir.»

İşte Ziraat Bankasının zirai kredi sahasında kooperatifleşme hareketlerini kuvvetlendirmek ve yaymak için takip ettiği azimli politikanın manevî kaynağı kanunun bu maddesidir. Hiç şüphesiz yukarıda bahis mevzuu ettiğim 2/11/1935 tarihli ve 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri kanunu bu konuda Bankaya büyük vazifeler vermiştir. Banka bu vazifeleri öteki bütün kanunlarda olduğu gibi büyük bir dikkat ve itina ile başarmaya çalışmaktadır. Hakikaten zirai kredi konusunun kooperatif bir mahiyet almasının, köylerde şahsî gayret ve karşılıklı yardımlaşma gibi zirai istihsal çerçevesi için pek önemli sayacağımız bazı vasıfların yerleşmesine ve kuvvetlenmesine sebep olacağı muhakkaktır.

Bankanın kooperatifleşmekten güdüğü maksatlardan biri de zirai istihsal için hakikate en yakın kredi ihtiyaçlarının bu yoldan tayin ve tesbit edilebilmesidir. Banka bu sayede bu kredilerin yerlerine sarf edilip edilmediğini en pratik yoldan murakabe etmekte ve kontrol mekanizmasını bizzat kendi elinde tutmaktadır. Yalnız şu ciheti de tebarüz ettirmek yerinde olur ki, gerek tarım kredi kooperatiflerimiz, gerekse tarım satış kooperatiflerimiz bu günkü şartlar altında öz kaynaklardan oldukça mahrumdurlar. Bu itibardır ki bu kooperatiflerin meydana getirilmesi, bilhassa ilk zamanlarda Ziraat Bankasının büyük ölçüde kredi aşması suretiyle mümkün olabilmıştır. Yani her iki nev'i kooperatif teşkilâtı tabir caizse yukarıdan aşağıya doğru meydana getirilebilmiştir. Halbuki batı memleketlerinde malûm olduğu üzere kooperatifler zirai kredi ehramının kaidelerini meydana getirirler ve bunun üzerinde «zirve teşekküller» diyebileceğimiz teşekküller bulunur. Bizde köylü ve müstahsillerimizin biraz evvel söylediğim gibi bizzat kendi malî durumlarının müsaadesizliği yüzünden vaziyet tamamen başka şekilde tecelli etmiştir.

Biraz evvel işaret etmek istediğim gibi memleketimizde ziraat alanında iki nev'i kooperatif vardır. Bunlardan biri tarım kredi kooperatifleri, diğeri de tarım satış kooperatifleri ve bunların kurdukları birliklerdir. Her iki çeşit kooperatiflerin de gelişmeleri, köylü ve müstahsil tarafından tamamen benimsenmeleri için belli bir devrenin, bir yetiştirme ve serpilme devresinin lüzumlu olduğu

şüphesizdir. Bu yalnız bizde değil her memlekette böyle olmuştur. Geleneğine çok bağlı olan köylü, yeni teşekkül ve teşebbüslere başlangıçta şüphe ile bakar. Memleketimizde de durum aşağı yukarı böyle olmuş, gerek tarım kredi, gerekse tarım satış kooperatiflerinin yerleşmeleri bir hayli zamana ihtiyaç göstermiştir. Bununla beraber ilk zamanlarda rastlanan çocuk hastalıklarının bu gün tamamen geçtiğini ve realist görüşlü Türk köylüsünün bu teşekkülleri iyice benimsediğini söyleyebiliriz. Bu konuda Bankanın kurslar açmak suretiyle öğretici ve terbiye edici faaliyetini bilhassa tebarüz ettirmek icap eder. Burada vaktimin müsaadesizliği dolayısıyla maalesef Bankanın tarım kredi kooperatiflerine ve tarım satış kooperatiflerine açtığı krediler hakkında pek fazla malûmat veremiyeceğim.

V.

MEMLEKETİMİZİN EN BÜYÜK TEVDİAT BANKASI OLARAK T. C. ZİRAAT BANKASI

Herhangi bir memleketin ekonomik gelişmesiyle, o memleket bankacılığının gelişmesi arasında bir muvazilik bulmak mümkündür. Batının en tanınmış bankalarının gelişme tarihlerini inceleyecek olursak memleketlerinde ekonomik bakımdan kaydedilen ilerleme hamleleriyle beraber bankaların da gelişmiş olduklarını görürüz. Ziraat Bankası bir banka olarak tesisi tarihinden, yani 1888 yılından bu yana her çeşit muamelelerinde gösterdiği dürüstlük sayesinde memleketimizin en büyük tevdiat bankası haline gelmiştir. İlk zamanlar banka muamelesi olarak çok mahdut bir saha içinde kaldığı halde bu muamele nev'ilerini tedrici bir surette çoğaltmış, ve sayılarını yıldan yıla arttıran ve halen 600'ün üstünde bulunan şube ve ajans vasıtalarıyla çeşitli banka muamele ve hizmetlerini yurdumuzun en uzak köşelerine kadar götürmeye muvaffak olmuştur. Bu geniş şube ve ajans teşkilâtı yurt ölçüsünde adetâ bir tekiye birliği vücade getirmekte, kredi esasını üzerine müstenit muamelelerin gene yurt ölçüsünde genişlemesine yardım etmektedir.

T. C. Ziraat Bankası bu yoldaki faaliyeti sayesinde geniş ölçüde tevdiat toplamaktadır. 1963 yılında toplamaya muvaffak olduğu mevduat yekûnu üç milyar lirayı bulmaktadır. Banka bu tevdiatı yukarıda söylediğimiz gibi bankacılık tekniğinin her türlü icaplarını göz önünde bulundurarak çeşitli kredi muamelelerinde

kullanmakta ve zirai sahaya akıtamadığı mevduatı zirai mahsullerin sürüm ve satışları ile ilgili işlere bilhassa tercih etmektedir. Zirai istihsal seyrinin tamamlanması için elde edilen mahsullerin en son kademe olarak istihlâk yerlerine ulaştırılması lâzımdır. Bu ulaştırma keyfiyeti ekseri ticarî faaliyet adını verdiğimiz sahada yer alır, ve hemen ekseriyetle kısa vadeli kredilerle cereyan eder. İşte bankanın ticarî senetler portföyünde yer alan senetler, büyük bir çoğunlukla zirai maddelerin son kullanılma yerlerine doğru akmasını kolaylaştıran muamelelerle ilgilidir. Ve hiç şüphesiz, ibrazlı veya kısa vadeli mevduatın bankacılık tekniği bakımından en isabetli kullanma tarzıdır.

VI.

BANKANIN FAALİYETİNE AİT BAZI RAKAMLAR

Maruzatımızın nihayetine gelmiş bulunuyorum. Şimdiye kadar söylediklerimin hatırlarınızda daha iyi kalması için, küçük bir hülâsasını yapmakla beraber Bankamızın umumî faaliyetine ait bazı rakamlar da vereceğim.

- Esas karakteri itibarile bir ziraat memleketi olan Türkiyede zirai istihsalin, - çeşitli safhaları ve neveleri bakımından muhtaç olduğu krediyi temin ve tevzi eden müessese, T. C. Ziraat Bankasıdır. 3202 sayılı ve 4/6/1937 tarihli bir kanunla tadilen kurulmuştur. Memleketimizde teşkilâtlı zirai kredinin ilk tohumunu atmış olan Büyük Devlet Adamımız Mithat Paşanın, 1863 yılında memleketimizde ilk defa olarak bir zirai ikraz sandığı kurmuştur. Bunu Menafi Sandıkları adı altında, hemen hemen aynı mahiyette diğer sandıklar takip etmişlerdir. Bu sandıklar da yerlerini 1888 yılında bir nizamname ile kurulan Ziraat Bankasına bırakmışlardır.

Bu nizamname 1916 yılında çıkarılan 40 maddelik kanunla esaslı sayabileceğimiz bir değişikliğe uğramış ve Bankanın ziraat ekonomisi alanındaki faaliyeti genişletilmiştir. Bu kanunu 1924 yılında çıkarılan diğer bir kanun takip etmiştir. Bankanın bünyesinde ayrı bir yönden yine büyük bir değişiklik ifade eden bu kanun ile Banka yalnız zirai kredi alanında çalışan bir müessese olmaktan çıkmakta, aynı zamanda bir tevdiat Bankası haline sokularak her nevi Banka hizmet ve muameleleri yapmak yetkisini almaktadır. Fakat Bankanın bünyesinde en büyük değişikliği şüphe yok ki

3202 sayılı ve 4/6/1937 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası kanunu yapmıştır. Bu kanunla bu millî bankanın modern bir itibar müessesesinin haiz olması lâzım gelen her türlü yetkilere sahip faaliyet sahası çok genişletilmiştir.

— T. C. Ziraat Bankasının itibarî sermayesi «750» milyon liradır. 1961 bilânçosuna nazaran bunun 485 milyon lirası ödenmiştir. Çeşitli ihtiyatları yekûnu 185 milyon liradır.

Bankanın 1961 yılı sonunda zirai kredi alanına açtığı kredilerin yekûnu iki milyar liranın üstündedir. Bu yekûn şu dört kalemden meydana gelmektedir.

Banka teşkilâtınca doğrudan doğruya açılan zirai krediler	: 976.215.153
Tarım Kredi Kooperatiflerine açılan krediler	: 398.047.263
Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerine açılan krediler	: 685.413.744
Zirai Donatım Kurumuna açılan krediler	: 67.619.330
Yekûn	2.127.295.491

— Memleketimizde T. C. Ziraat Bankasıyla beraber Tarım Kredi Kooperatifleri ve Tarım Satış Kooperatifleri de zirai kredi alanında büyük bir rol oynarlar. Bu teşekküller esasen Ziraat Bankasından, yukarıda zikrettiğimiz rakamlardan anlaşılacağı üzere büyük kredi yardımı görürler. Bu yardımlardan maada her iki nevi teşekkül kendi öz kaynaklarının çoğaltılmasına da gayret ederler, ve sağlayabildikleri malî imkânları, yine ortakların kendi ihtiyaçlarına tahsis ederler. 1961 yılı sonunda memleketimizde faaliyet halinde bulunan Tarım Kredi Kooperatiflerinin sayısı 1575, kooperatiflere bağlı köy sayısı hemen, hemen 16 bin, ortak sayıları 950 bindi. Tarım Satış Kooperatiflerinin sayısı «210» dur. Bankalar-daki ortak sayısı 155 bindir. Tarım Satış Kooperatifleri memleketimizin belli başlı ürünlerinin sürüm ve satışları için kurulmuşlar ve 15 birlik etrafında toplanmışlardır.

Tarım Kredi Kooperatifleri alanında büyük başarılar kayıtl edildiği ve yıldan yıla bizleri memnun edecek gelişmeler görüldüğü halde tarım satış kooperatifleri ve bunların birlikleri için aynı şeyi

söylememize imkân mevcut değildir. Bu alanda kooperatifçilik terbiyesinin daha ziyade kuvvetlenmesi, ve ortakların kooperatiflere hakikaten bağlanarak kendilerini küçük menfaatlere kaptırmamaları lâzımdır.

Muhterem arkadaşlar, T. C. Ziraat Bankası, bir banka olarak kuruluş tarihi olan 1888 yılından beri her çeşit muamelelerinde gösterdiği ciddiyet ve dürüstlük, hizmetlerinde hâkim olan âmme müessesesi şuurunu sayesinde memleketimizin en büyük tevdiat bankası olmak vasfını da kazanmıştır. Şube ve ajans teşkilâtı, yurdun en ücra köşelerine doğru yıldan yıla artmaktadır. Halen yurdun muhtelif yerlerinde 630 dan fazla şube ve ajansı vardır. Bu geniş teşkilât sayesinde Banka her türlü Bankacılık hizmet ve muamelelerinin memleketimizin hemen her yerine götürdüğü gibi «para» ve «kredi» arz ve talepleri arasında bir denkleşme sağlamak suretile ekonomik faaliyetimizin bütünlüğüne bir çok faydalar katmaktadır.

T. C. Ziraat Bankası bir tevdiat Bankası olarak 1961 yılı sonu itibarla 2, buçuk milyar lira tevdiat toplamaya muvaffak olmuştur. Banka, her türlü likidite kaidelerini göz önüne alarak bu mevduatın pek mühim bir kısmını, yine zirai kredi alanına tahsis etmekte ve bu suretle de zirai kredi tatbikatını genişletmektedir.